గోపాల్ కుంటుకుంటూ మెల్లిమెల్లిగా వస్తున్నాడు.

రోహిణి మామువడి చూస్తూంది.

ముడివడిన కనుబొమలు మరుక్షణంలో విడివడ్డాయి. 'అమ్మయ్య, ఇంతేకదా' అన్న తేలికైన భావం ఆమె ముఖంలో ప్రస్ఫుటమయింది. సుదీర్ఘంగా నిశ్వసించింది. ఆత్రంగా అంది: "ఏమైంది కాలికి?"

"గాజుపెంకు బాగా గుచ్చుకుంది. డాక్టర్ దగ్గిరికి వెళ్లవలసి వచ్చింది."

"అంతేకదా, భయపడిపోయాను!" ఆమె కాఫీ, ఫలహారం తేవటానికి లోపలికి వెళ్లింది.

గోపాల్ ముఖం చిటపటలాడింది. 'ఎంత తేలికగా అంది! నా బాధ తనకేం తెలుసు? ఎంత రక్తం పోయింది! ఎంత లోతుగా కొయ్యవలసివచ్చిందో! తను చూడలేక పోయాడుగాని...'

ముఖం కడుక్కుని వచ్చి కూర్చున్నాడు. ఆమె స్టూలు దగ్గిరగా జరిపి కాఫీగ్లాసు, పకోడీలు పెట్టిన పళ్లెం దానిమీద పెట్టింది.

ఒక పొట్లాన్ని జేబులోనించి తీసి విప్పి, ఒక మాత్ర మింగి కాఫీ తాగాడు. ఆమె చూసీ చూడనట్టు ఊరుకుంది. కొంతదూరంలో మరో స్టూలుమీద కూర్చుని కాఫీ తాగుతూంది.

"ఉత్తరా లేమైనా వచ్చాయా?" ఆత్రంగా అడిగింది.

"లేదు."

"అయ్యో, అమ్మానాన్నల్ల వ్రాసి చాలారోజులయింది. ఎలా ఉన్నారో ఏమో?" ఆమె ముఖం మేఘావృతమయింది. తలిదండ్రులు జ్ఞాపకం రావటంతో ఏదో అనిర్వచనీయమైన బాధకు లోంగిపోయింది. ఇద్దరికీ కులాసాగా లేదన్న ఉత్తరం వచ్చి అప్పుడే పక్షం రోజులు దాటాయి. ఇంతవరకు మరి కబురులేదు. ఎందువల్లనో? ఆమె పరధ్యానంగా కాఫీ తాగుతూంది.

'ఎదురుగా ఉన్నాను. ఈ నొప్పికి ప్రాణం పోతూంది. నన్ను గూర్చి పిసరంత ఆందోళన, జాలిలేదు. ఇదేదో చిన్నదైనట్టు తీసి పారేసింది. ఎంత నిర్లక్ష్యం! ఏం పట్టనట్టు ఏమిటీ ప్రవర్తన?' గోపాల్ మనస్సు పరిపరివిధాల ఆలోచిస్తూ బాధపడుతూంది. ధ్యానభంగం అయినట్లు గబుక్కున లేచింది.

"సావిత్రి వాళ్లు పేరంటానికి రమ్మన్నారు. వాళ్ల అన్నయ్యలు వచ్చారట. మీరూ వస్తే వాళ్లను కలిసిన ట్లుంటుంది. నా వాయనం తీసుకున్నాక వచ్చెయ్యొచ్చు. మీకు పొద్దుపోతుంది."

"నువ్వు వెళ్లు. నా కంత ఓపిక లేదు."

రోహిణి భర్తకేసి వింతగా చూసింది. మారు మాట్లాడకుండా తయారయింది. మూడేళ్ల కొడుకును వెంటబెట్టుకుని సావిత్రి వాళ్లింటికివెళ్లటానికి ఉద్యుక్తురాలౌతూ అంది. "పాలు వస్తే పోయించుకోండేం. పిల్లికి బాగా అలవాటయింది. భద్రంగా పెట్టండి."

గోపాల్ మాట్లాడలేదు. కాలు పైకెత్తిపెట్టి ఈజీచైర్లో పడుకున్నాడు.

రోహిణి వెళ్లిపోయింది.

ఆమె వెళ్లిన దిక్కుకేసి చూస్తూ పళ్లు పటపట లాడించాడు.

'ఆ పేరంటం లేకపోతే ఏం పోయిందిట!

బాధలు, కష్టాలు ఒక్కరిని మాత్రమే వరించేవి కావు. ప్రపంచంలో అందరికీ ఉంటాయి. అర్థం చేసుకుని సానుభూతి చూపగలవారికి ఈ ప్రపంచంలో కొదువ లేదు. ఏమైనా ఎవరి బాధ వారు అర్థం చేసుకొన్నట్లుగా ఇతరుల బాధను అర్థం చేసుకొనడం అందరికీ చేతకాదు.

తనింతగా బాధ పడుతూంటే ఒక్క మంచి మాటన్నదీ? సానుభూతి చూపిందీ? అసలు ఆపరేషన్‌ను గూర్చిన వివరా లేమైనా అడిగిందీ? ఎలా గుచ్చుకుంది? ఎప్పుడు? ఎక్కడ? ఏం చేస్తున్నప్పుడు? ఏ డాక్టరు? ఎంత గాజుముక్క? మత్తుమందిచ్చారా? రక్తం చాలా పోయిందా? ఎన్ని గంటలకు వెళ్లారు? ఇప్పు డెలా ఉంది? కాపడం పెట్టనా? ఏదైనా మందు ఇచ్చారా?...అన్నీతెలుసుకోవాలని లేదా! అదే పోతుంది, ఫరవాలేదని ధైర్యం చెప్పద్దా? అదీలేదు. జాలి లేదు. ఏదో మునిగిపోయినట్లు బయలుదేరింది. పైగా విసురు పురమాయిస్తూంది. హు' అనుకుంటూ అశాంతితో చిన్నగా మూలుగు తున్నాడు.

పులుసు, కూర వేడిచేసి భోజనానికి లెమ్మంది.

"నాకేం వద్దు."

"అదేమిటీ—కాలు నెప్పి అయితే తింటానికేం? లేవండి, లేవండి. ఆలస్యమైపోయింది ఇప్పటికే." భర్త రాకకోసం ఎదురుచూడకుండానే పీటలు వేసి కంచాలు పెట్టింది.

మళ్లీ పిలిచింది.

"నా కొద్దో అని మొత్తుకుంటున్నా వినవేం?" ఈసారి కంఠం బాగా హెచ్చించాడు.

రోహిణి విసుక్కుంది. "అబ్బ, రాగానే చెప్పినట్లయితే బియ్యం తగ్గించేదాన్నిగా. ఈ రోజుల్లో ఇంత అన్నం మిగిలితే ఎలా? కాస్త ఎంగిలిపడి..."

"ఎంగిలీ లేదు, గింగిలీలేదు. నోరు మూసుకున్నా వంటే కడుపు నిండా తిన్నంత..." హా...హా అంటూ బాధ పడుతున్నాడు.

ఆమె నోరు మూసుకుందనే చెప్పాలి.

భోజనం చేశాక కాఫీ కలిపి తెచ్చింది.

"ఇదైనా తాగండి."

"నాకేం వద్దు."

"దీనికేం?"

"ఏమీ అక్కర్లేదు."

తెలుసుకున్న సత్యం

కాలికిచ్చిన ఇంజక్షన్ శక్తి తగ్గుతూంది. నెప్పి ఎక్కువ అవుతూంది. కాలు జివ్వు, జివ్వు మంటూంటే కోపం తారాజువ్వలా పైకి ఎగసిపోతూంది! పాలవాడు వేకేశాడు.

ఎప్పుడూ నోటివెంట రాని శాపనార్థాలు పెడుతూ కుంటుకుంటూ పాలు పోయించుకుని తను కూర్చున్న గదిలోనే పెట్టుకున్నాడు ఎందుకైనా మంచిదని.

ప్రతి నిమిషం ఎదురుచూస్తూనే ఉన్నాడు ఆమె రాకకోసం.

బాధ ఎక్కువౌతున్నకొద్దీ ఆమెపై కోపం ఎల్లలు దాటుతూంది. రోహిణి వెళ్లిన గంటలోనే తిరిగివచ్చినా ఎన్నో గంటలు గడిచినంతగా బాధపడ్డాడు.

బాబు అరిటిపండు తండ్రికి చూపుతూ తింటు న్నాడు. ఏదో కబురు చెపుతున్నాడు.

వినే ఓపిక లేదు. కస్సుమని కసిరాడు.

రోహిణి భర్తవైపు చురచుర చూసి కొడుకును లోపలికి తీసుకు వెళ్లిపోయింది.

"ఎందు కంత కోపం? ఎవరిమీద?" మధ్య లోనే అందుకున్నాడు: "నా కాలిమీద. ఎవరి మీద కోపగించుకుంటే ఎవరు ఊరుకుంటారు?"

రోహిణి అక్కడినించి వెళ్లిపోయింది. ఇంకాస్త బతిమాలుతుందనుకున్నాడు. ఏవో కబుర్లు చెప్పి, లాలించి బుజ్జగిస్తుందనుకున్నాడు. ఏదీ జరక్కపోయే సరికి కాలినెప్పికన్నా ఆ నెప్పి అధికమైంది.

"ఒరే, నాన్నా, తాగుతావురా" అని బిగ్గరగా అంది.

"ఓ" అని వాడు తల్లి దగ్గిరికి పరిగెత్తటం ఓరగా చూశాడు. కడుపులో మంట. ఆకలికి కడుపు మాడుతూంది. రోహిణి ఏమీ పట్టించుకోవటం లేదన్న మంటతో మనిషి మగ్గిపోతున్నాడు.

పక్కలు వేసింది.

గోపాల్ మూలుగు కాస్త బిగ్గరగానే వినిపిస్తూంది.

బాబు పక్కలో పడుకుని కబుర్లు చెపుతూం దామె. "సావిత్రివాళ్ల అన్నయ్యలు మిమ్మల్ని మరీ మరీ అడి గారు. ఏవో సంబంధాలు చూడడానికి వెళుతున్నారట. మూడురోజులకు తిరిగి వస్తారుట. అప్పుడు వచ్చి చూస్తారుట మిమ్మల్ని. ఏమైంది కాలికని మహా కంగారు పడిపోయారనుకోండి. 'బాబూ, ఏమీలేదు.

కోమలాదేవి

చిన్న గాజు పెంకే' అని ఏమీ పరవాలేదని చెప్పిన తరవాత కాస్త కుదుట పడ్డారు. వాళ్ల కంగారు చూసి ఐతే నవ్వుకున్నాం నేనూ సావిత్రి. వాళ్ల నాన్నగారికి ఒంట్లో కులాసాగా లేదుట. మన డాక్టరుగారిని కలవమని చెప్పాను. లక్ష్మి అత్తారింటినించి వచ్చింది. ఎంత చక్కటి చీర కట్టిందనుకున్నారు! నాలుగో నెల. భర్తకు మొన్ననే గెజెటెడ్ పోస్ట్ వచ్చిందిట. హసీనా కూడా వచ్చింది. ఇద్దరూ అమ్మాయిలే. కవలల్లా ఉన్నారు. సావిత్రి కొడుక్కి బాగా ఒళ్లు వచ్చిందండోయ్. వాడిని చూస్తే వాడౌనో కాదో అన్న అనుమానం రాక పోదు. నేను బాగా చిక్కిపోయానట. 'కళ్లు ఇంతేసి లోతుకు పోయాయేం?' అని లక్ష్మి ఒకటే గోల. దానిలో తప్పేముందనో? పడుకోరాదూ? నెప్పిగా ఉందా? ఉండదుటండీ. కత్తిపీట తాకితేనే అల్లాడిపోతాం కదా! ఓర్చుకుని పడుకుంటే... హాయిగా నిద్ర పడితే... నెప్పి అంతా మరిచిపోతే..." రోహిణి మాటలు తేలి పోయాయి. నిద్రవస్తున్న గుర్తుగా ఆమె సందర్భం లేకుండా ఏదో వాగి నిద్రపోయింది.

గోపాల్ ఆమె మాటలు అయిష్టంగానే విన్నాడు. 'తన ఊసే పట్టలేదు. ప్రేమగా దగ్గిరికి వచ్చి కాఫీ గ్లాసు నోటికి అందించి ఉంటే తను తాగకుండా ఉండేవాడా! పోనీ, మెల్లిగా తనను లేపుకుని వెళ్లి పీట మీద కూచోపెట్టి నాలుగు ముద్దలు తినిపిస్తే ఏం పోయిందిట! ఏవో చల్లని కబుర్లతో తన ధ్యాసను మళ్లించి అన్నం పెట్టినట్లయితే లక్షణంగా అర్ధసేరు బియ్యం అన్నం తినేవాడే! ఏదో చిన్న ఆపరేషనట! తనకేం తెలుసు? నెపలి కంటే నీరు సామెతలా ఉంది. హుం. ఏం మనిషో, నెప్పిగా ఉండదూ మరి? ఈవిడ బోడి అభిప్రాయం ఎవడి క్కావాలి? పడుకుంటే... నిద్ర పడితే... చెప్పటానికేం? మా రాజులా చెప్పొచ్చు. బాధ పడేది తాను కాదూ! ఇక్కడ నేనింత సతమత మౌతుంటే అక్కడికెళ్లి వాళ్ల చీరలు, నగలు చూసి గంటన్నరసేపు ఉత్తుత్తి కబుర్లు చెప్పుకుని తాపీగా వచ్చింది. ఎంత బాధపడుతున్నానో అని ఆవగింజంత ఆందోళన పడిందీ?'

"హుం" అని లేచి వింఘని ఒక్కసారి ఒళ్లు విరుచుకున్నాడు. కాలు బాగా నొప్పి చేసింది. ఎలాగో పక్కమీద మేను వాల్చాడు. సగం నిద్దట్లో గొణుగుతూంది రోహిణి: "పై కిటికీ రెక్కలు తెరవండి."

ఆ మాటలు వినపడనట్లే పడుకున్నాడు.

మరి కాసేపటికి రోహిణి గాఢ నిద్రలో మునిగి పోయింది.

గోపాల్‌కు నిద్ర రాలేదు. భార్యపై కోపం, నెప్పి రెండు కలిసి నిద్రాదేవిని తరిమికొట్టాయి. ఎప్పుడో అర్ధరాత్రివేళ నిద్ర పట్టింది. అదీ డాక్టర్ ఇచ్చిన నిద్రమాత్రలు వేసుకున్న తరవాత.

ఆమెకు రాత్రి మధ్య ఎప్పుడో మెలకువ వచ్చింది. భర్తను చూసింది. ఆతడు నిద్రపోతూంటే పరవా లేదనుకుంది.

తెల్లవారింది. బారెడు పొద్దెక్కాక లేచాడు గోపాల్. వంట ఇంట్లోనించి కేకేసింది. "త్వరగా ముఖం కడుక్కు రండి. కాఫీ కలుపుతున్నాను."

నిద్రమందు ప్రభావం కాబోలు ఆ క్షణం వరకు గోపాల్‌కు గడిచిన రాత్రి గుర్తుకు రాలేదు. రోహిణి స్వరం వినగానే కోపం జడలు విప్పుకుంది. 'కుశల ప్రశ్న వేసిందీ? ఎలా ఉంది? నెప్పి తగ్గిందా? రాత్రి నిద్ర పట్టిందా? ఏమీ లేదు. త్వరగా వెళ్లాలిట. వెళ్లను.' అనుకుంటూ మునివేళ్లపై నడుస్తూ పెరట్లోకి వెళ్లాడు. కాలు మంచం మీద ఉన్నంతసేపు బాగానే ఉంది. కానీ కింద పెట్టగానే జివ్వుమంది. పాదంమీద బరువు పడేకొద్దీ సమ్మెటతో కొట్టినట్లే బాధపడ్డాడు. కళ్లలో నీళ్లు తిరిగినంత పని అయింది. ఎలాగో నిలదొక్కుకుని ముఖం కడుక్కుని ఇవతలికి వచ్చాడు. రోహిణి వేడివేడి కాఫీ అందిస్తూ సకాలున వచ్చింది.

"ఒక్క పూట భోజనం మానేసేసరికి అబ్బాయిగారి ముఖం చూడాలి... ఈ కాస్త దానికే ఇంత హంగామా!" భర్త జవాబు చెప్పేలోగానే పడకలు సర్దటానికి వెళ్లి పోయింది. కాస్సేపటికి వంట ఇంట్లోకి వెళుతూ అంది: "కూరగాయలు బొత్తిగా లేవు. ఏమైనా తెస్తేనే సరి. లేకపోతే చారు, అప్పడాలే గతి."

"నే వెళ్లలేను. అదే చెయ్యి" అన్నాడు ముభావంగా.

"అరే, వెళ్లకపోతే ఎలా? సావిత్రి, హసీనా, లక్ష్మి అందరు సాయంత్రం వస్తారుట. పళ్లు తెస్తే ఏదైనా స్వీటు ఇంట్లో చేస్తాను."

గోపాల్ ఆమెవైపు విస్తుపోయి చూస్తున్నాడు. 'పెన్సిల్ చెక్కుతూ వేలు తెగితే నానా హంగామాచేసి బాండేజి కట్టిన రోహిణేనా? మామూలు ఫ్లూ వచ్చి బాగయ్యాక రెండు రోజులు క్యాజువల్ లీవు పెట్టి విశ్రాంతి తీసుకోండని గొడవ చేసిన రోహిణేనా? తలనెప్పిగా ఉందంటే వేడివేడి కాఫీ తయారుచేసి, మందు తెచ్చి ఇచ్చి, ఏవో కబుర్లు చెపుతూ కొంత ఉపశమనం కలిపించే ఆమేనా ఈమె! వాటన్నిటికన్నా యమయాతనగా ఉన్న ఈ బాధలో బజారుకు వెళ్లమంటూంది. ఏం మనిషి? సమయానుకూలంగా ఒక్క పరామర్శ మాట చాలదూ? ఊహూ. ఏదో అయింది రోహిణికి.'

పట్టుదల, కోపం, ఉక్రోషంతో రిక్షా పిలిపించుకుని బజారుకి వెళ్లి కావలసిన సరుకంతా పట్టించుకువచ్చాడు.

"అబ్బ, ఇవేం పళ్లండీ? ఇంత పెద్ద ఊళ్లో మీకు ఇవే కనిపించాయా? చచ్చు సామాను, కుళ్లుపళ్లు తేవటంలో మీకు మీరే సాటిసుమా!" ఎగతాళిగా అంటూ, ఓ నవ్వు పారేసి సామాను బుట్ట, పళ్లసంచీ లోపలికి తీసుకు వెళ్లింది. మరో నిమిషానికంతా ఇవతలికి వచ్చి బతిమాలుతున్నట్లు అంది: "ఐస్‌క్రీమ్ చేసుకుందామా? సాయంత్రానికి తయారైతే సరదాగా తింటూ కబుర్లు చెప్పుకోవచ్చు. ఎన్నేళ్లకో కలుస్తున్నాం మా స్నేహ బృందం!"

గోపాల్ జవాబివ్వలేదు. రిక్షా ఎక్కి ఎక్కడికో వెళ్లి పోయాడు. రిక్షా వెళుతున్న దిక్కుకేసి చూస్తూ తల పంకించి, "ఇప్పటికిగాని అర్థంకాదు" అంది. గడియ వేసి లోపలికి వచ్చి భార భరిత హృదయంతో భర్త ఖాళీ చేసిన కుర్చీలో పడుకుంది. ఆమె సుకుమారమైన చెక్కిళ్లు అశ్రుధారలతో తేజోవిహీనా లయ్యాయి. "ఇప్పటికిగాని సత్యం బోధపడదు" అంది.

కొంతసేపు అలా కూచుని చప్పున లేచింది. అప్పుడే పది గంటలు కావస్తూంది.

వంట చేస్తున్న రోహిణి భర్త తలుపు తట్టగానే పరుగులమీద వచ్చి తలుపు తీసింది. ఆమెను చూడ నట్లే గబగబా కుంటుతూ లోపలికి వెళ్లాడు. ఈజీ ఛైర్లో పడుకున్నాడు. కాలికి ఆధారంగా స్టూలు జరిపిందామె. గ్లాసు నిండా మజ్జిగ తెచ్చింది. "నాకు వద్దు" అన్నాడు. పెదవులు బిగించి కళ్లు మూసుకున్నాడు.

రోహిణి మరో కుర్చీ లాక్కుంది. "కాలెలా ఉంది? డాక్టరేమన్నారు? చీము పట్టలేదు కదా? పోనియ్యండి. మాట్లాడకపోతే పరవాలేదు. మజ్జిగ తాగండి."

"ఇక్కడ కూర్చుని నీ టైం పాడుచేసుకోటం దేనికి! వెళ్లి ఆ ఐస్‌క్రీమ్, స్వీటు తయారు చేసుకో రాదూ."

"అది ఆగుతుంది. మీరు తాగండి. చల్లగా తాగితే నా మీద కోపం పోతుంది."

"నీ మీద నా కెందుకూ కోపం?" కళ్లు తెరిచి ఓమాటు చూసి మళ్లీ కళ్లు మూసుకున్నాడు.

"అలా కుదరదు. లేచి తాగాలి, మరి." ఆ కంఠం తాప కోప విధంగా ఉంది. ప్రేమ అంతా పొందు పరిచి ఎంతో మురిపెంతో లాలిస్తూ అన్న మాట అవి. ఆ స్వరంలోని ఆత్రత, ఆందోళన గమనించిన గోపాల్ వెంటనే కళ్లు తెరిచి చూశాడు. ఇది సంభవమేనా? ఇది కలా? నిజమా?

రోహిణి గ్లాసు పెదిమం దగ్గిరికి తెచ్చింది.

ఆతని ముఖంలో అలముకుంటున్న సంతృప్తి వెలుగు కళ్లను వెలిగిస్తూంటే గ్లాసు లందుకుని గడగడా తాగేశాడు.

> ఆనందంగా ఉన్నట్లు భావించని వాడు ఎవడూ ఆనందంగా ఉండ లేడు.
>
> —మార్కస్ అంటోనియస్

ఆమె గ్లాసు అందుకుని వెళ్లబోయింది.

గబుక్కున చెయ్యి పట్టుకున్నాడు. ఆమె కాలివైపు దృష్టి మరల్చి అంది: "డాక్టర్ దగ్గిరికి వెళ్లినట్లున్నారు? ఏమన్నారు?"

"చీము పట్టిందని ఓ పెన్సిలిన్ గుచ్చి పంపాడు. చిన్నముక్క మిగిలిపోయిందేమోనని మళ్లీ చూచాడు. ప్రాణం పోయిందనుకో!"

"అయ్యో, పాపం" అన్నట్లు చూసింది.

ఏదో అడగా లనుకున్నాడు. కానీ ఏమీ అడగలేక పోయాడు.

రోహిణి లోపలికి వెళ్లిపోయింది.

ఆ వేళ గోపాల్ సెలవు పెట్టటంవల్ల ఆలస్యంగా భోజనంచేశారు. బాబు నిద్రపోయాడు

ఇద్దరు విశ్రాంతిగా పడుకున్నారు.

"ఏమైనా కబుర్లు చెప్పనా? పోనీ, ఓ కథ చెప్పనా? మీరు నెప్పి మరిచిపోగలరు. ఏం?" ఆమె లేచి కూచుంది.

గోపాల్‌కు చాలా తృప్తిగా ఉంది. చిన్న పిల్లాడిలా గోముచేసి ముచ్చటలన్నీ తీర్చుకుంటున్నాడు. 'చేసే వాళ్ళు, బాధల్ని చెపుతూంటే వినేవాళ్లు ఉంటే ఎన్ని కష్టాలనైనా భరించవచ్చు' అనుకున్నాడు. నడిచే టప్పుడు ఆమె భుజంపై చెయ్యి మోపి నడుస్తూంటే,

తిన బుద్ధి కావటం లేదన్నప్పుడు బతిమాలించుకుంటే, బాధతో కోపంగా అంటే శాంతంగా లాలిస్తూ సముదాయిస్తూంటే గోపాల్‌కు ఎంతో హాయిగా ఉంది. నిప్పటికి, ఇవాళ్టికి ఎంత తేడా! కాలికింద రెండు తలగడలు పెట్టుకుని వెల్లకిలా పడుకుని అప్పుడప్పుడు బాధ వ్యక్తం చేస్తూంటే రోహిణి పేలవంగా నవ్వుకుంది.

"ఒక ఊళ్లో ఓ భార్యాభర్తలు ఉన్నారట. చాలా అన్యోన్యంగా ఉండేవారట."

"మనలా అన్న మాట!" భర్త మధ్యలో వేసిన ప్రశ్నకు నవ్వుతూ జవాబు చెప్పింది: "ఆ.... మన లాగానే. మానవజన్మ ఎత్తాక రోగం—రొష్టూ అనేవి ఉండనే ఉంటాయి. వాళ్లకు పిల్లలు లేరు. వారి ఆనందం భర్తీ కాకుండా అలాగే ఉండిపోయింది. పాపం, ఒక రోజు స్నానం చేస్తూ బాత్‌రూమ్‌లో పడిందామె. లేచిన వేళావిశేషం. ఏ ఎముకా విరగ్గలేదు గానీ నడుముకు బాల్చీ నొక్కుకుని నడుం దగ్గిర బాగా నెప్పి చేసిందట!"

గోపాల్ గబుక్కున ఇటు తిరిగాడు.

"రోహిణీ, కొంపదీసి ఇది మన కథగాని కాదు కదా!"

"అయితేనేం? వినకూడదా?"

అతడు తదేకంగా భార్యవైపు చూస్తున్నాడు. ఆమె ఇదేమీ గమనించటంలేదు. బాబు సమ్మర్ సూట్‌మీద పూలు కుడుతూంది.

"పాపం, ఆమెకు పడ్డప్పుడు తెలీలేదుగానీ, సాయంత్రానికి నడుం బాగా నెప్పి చేసింది. వెల్లకిలా పడుకుని ఉన్నంతసేపు బాగుంది. కానీ,తరవాత కదలబోతే నెప్పి. అయిదు కావస్తూంది. అతి ప్రయాసతో లేచి కాఫీ తయారుచేసి ఫ్లాస్క్‌లో పోసింది. టిఫిన్ చెయ్యటానికి ఓపికలేక అన్నం, పప్పు, పులుసు చేసింది. ఆవేళ అతను రావటం ఆలస్యం అయింది. బాగా ఆకలి వేసింది కాబోలు వెంటనే ఏదైనా తినటానికి సిద్ధమయ్యారు. ఆమె తీసిపోయిన ముఖంతో చెప్పింది పడినట్లు. అంతలోకే బాబు బంతితో ఆడుతూ అది విసిరేసరికి సరాసరి ఎగిరి పాలలో పడింది. స్టౌమీద కాబట్టి పాలన్నీ నేల పాలయ్యాయి..."

"ఇదంతా ఎందుకు? ఇదేం కథ రోహిణీ, ముందు బాబు లేడన్నావుగా?"

"ఇదొక మన కథ. ఎందుకు చెపుతున్నానో మీకే తెలుస్తుంది. మిగతా సంగతులు తెలుసుకోకముందే పాలు పడిపోవటంతో వాడిని పట్టుకుని బాదేశారు. పాలులేని డికాక్షన్ గ్లాసులో పోసి టిఫిన్ లేదంది. ఏదో ఉన్నది పెట్టమన్నా డతను. సరే అన్నం, పప్పు, పులుసు, ఆవకాయ, నెయ్యి, మజ్జిగ పెట్టింది. బాబు గొంతెత్తి ఏడుస్తున్నాడు. పులుసు కలుపుకున్నారు. బాగాలేదు. 'ఇదేం కూర? మహబాగా చేశావులే! నీ మొహంలా ఉంది' అంటూ లేచిపోయారు. బాబును ఓదారుస్తూ కళ్లనీళ్లు పెట్టుకుం దామె. ఇక అంత కన్నా ఏం చెయ్యగలదు? దెబ్బ తగిలిందా అనిగాని, ఎలా పడ్డావనిగాని ఏమీ అడగలేదు. అసలు ఆమె పడిన విషయం పూర్తిగా మరిచిపోయినట్లే ఉన్నారు. కానీ బాబు 'అమ్మకు నెప్పి' అంటూ పాట పాడుతూ తిరుగుతున్నా విన్నట్లు లేరు. విన్నా అదొక పిరికితనం. ఏం చాకిరీ చేయవలిసి వస్తుందో! ఏం వినవలిసివస్తుందో!

తెలుసుకున్న సత్యం

ఇదే భయం అయి ఉండాలి. సరే, ఆమెకు ఆ రాత్రి జ్వరం వచ్చింది. నెప్పి ఎక్కువ కాలేదు గానీ ఒళ్లంతా నెప్పులే. పడుకోటానికి సిగ్గు వేస్తూంది. అభిమానం కొద్దీ లేచింది. ఎంతో ఓర్చుకుని తిరుగుతూంది. కూరగాయలకని బజారుకు వెళ్లినవారు తిరిగివచ్చి 'ముగ్గురు స్నేహితులు భోజనానికి వస్తారు రాత్రికి' అని చెప్పారు. ఆమె గుండెల్లో రాయి పడింది. క్రితం రాత్రి సరిగా వంట చేయలేకపోయింది. టిఫిన్ కూడా చేయలేదు. 'ఏం బాధో? ఎక్కడ తగిలిందో దెబ్బ? ఎందుకని చేయలేదో?' అన్న ఆలోచన లేకపోయింది. తనకై తాను చెప్పుకోటానికి సిగ్గుపడింది. బాధపడేది తను. అతనికేం? ఆ రోజు భోజనాలు తయారుచేసి వడ్డించి సర్దుకునేసరికి నడుము విరిగిపోయినంత పని అయింది. మరునటి రోజు ఆయన పనికి వెళ్లిపోగానే డాక్టరు దగ్గిరికి వెళ్లింది. ఆమె పరీక్షచేసి మందులు, గులాములు ఇచ్చి రోజు రోజుకి నెప్పి తగ్గకపోతే తిరిగి రమ్మంది ఎక్స్‌రేకు. భగవంతుని దయవల్ల ఎలాగూ అంత తీవ్రం కాలేదు. రోజు రోజుకి నెప్పి తగ్గుతూ వచ్చింది. వారం రోజులకు ఏభై రూపాయలు బిల్లు వేసింది. ఎవరి నడగాలి? నా కెవరు ఉన్నారు? 'కింద పడ్డావా? ఎలా ఉంది'? అని అడిగే దిక్కు లేని నాకు అన్ని రూపాయ లెవ రిస్తారు? అర్జంటుగా కావాలని సావిత్రి నడిగి డబ్బు ఇచ్చాను. ఆ తరవాత నాన్నగారికి ఏవో అబద్ధాలు కల్పించి ఏభై పంపమని రాశాను. అదంతా జరిగిపోయింది. సంవత్సరం దాటింది. కానీ ఇది నాలో మానని పుండయిపోయింది."

గోపాల్ పక్కకు తిరిగి ఆమెవైపు చూస్తూ కోపోద్రేకంతో అన్నాడు: "బాత్‌రూమ్‌లో పడ్డాను. పెద్ద దెబ్బ తగల్లే దనుకోండి అని అన్నావుగా, నాకు బాగా జ్ఞాపకం."

రోహిణి నిర్జీవంగా నవ్వింది. "నిన్న మీరు రాగానే 'కాలికేమైంది?' అని అడిగితే మీరు 'ఆ, ఏదో గాజు పెంకేలే గుచ్చుకుంది. మరేం పరవాలేదు' అని ముందు నా కంగారు పోగొట్టాలని చూస్తారు. తరవాత వివరాలన్నీ చెప్పుతారు. ఇది మామూలుగా జరిగే విషయం. పెద్ద దెబ్బ అనలేదు. మరి ఏదో తగిలి ఉండాలిగా. మనిషి బాధపడుతూతిరుగుతూంటే ముఖంలో ఏభావం అగుపించదా? బిడ్డ మొత్తుకుంటున్నా అదొక అర్థంలేని పిల్లల మాటల కింద లెక్కపెట్టారే! టిఫిను ఎగగొట్టి, వంట సరిగా చేయలేకపోయిన నాకు మరునటిరోజు భారీఎత్తు భోజనాలకి ఏర్పాట్లు చేయమన్నారే? అదీ బోలెడు పిండి వంటలతో. లేచి కూర్చునేటప్పుడు ఏ లోటు గమనించలేకపోయారే! అంగుళం ఎత్తు మలాం పట్టిస్తూంటే 'ఎందుకీ వాసన వస్తూంది' అని ఊహించలేకపోయారే! ఆ రోజుల్లో నా మనస్సు క్షోభ అసలు బాధకన్నా మిన్నగా ఉండేది. ఒక్క మంచి మాట, సమయానుకూలంగా ఒక్క ఓదార్పు మాట, సానుభూతి, జాలి, దయ—ఏదీ లేదు. పైగా వంట సరిగా లేదని తిట్టుకుంటూ లేచి పోవటం! అబ్బ, అదంతా తలుచుకుంటే ఇప్పటికీ ఆ ఆవేదన భరించరానిదిగా ఉంటుంది. ఒకరితో చెప్పుకుని కొంత ఉపశమనం పొందే విషయాలు అవి. సగం బాధ ఎదటివారు నిజంగా భరించకపోయినా, ఇవతలివారికి సగం బాధ తగ్గినట్లుంటుంది. ఎదటివారి బాధ అర్థం చేసుకుని ప్రవర్తిస్తే వారి కెంత హాయి! తన సుఖాన్ని, సంతోషాన్ని కాంక్షించే వా రొకరు ఉన్నారన్న భావన మనిషికి ఎంత బలాన్ని ప్రసాదిస్తుంది! ఆ వారం రోజులు కూడా సరిగ్గా మాట్లాడలేకపోయారు. ఏదో కోపం. ముభావంగానే ఉంటూ వచ్చారు. ఇదేం? అని అడిగితే ఏవో ఆఫీసు చికాకులు అని తేల్చివేస్తారు. పోనీ, అవన్నీ ఒప్పుకున్నాం. కానీ అదే వారంలో అలా ముభావంగా ఉండటానికి కారణం నాకేం అర్థం కాలేదు. ఎందుకంత చులకనగా, ఏమీ పట్టనట్లు ప్రవర్తించారో తెలీదు...

"అప్పటినించీ ఆలోచిస్తూనే ఉన్నాను.

"నిన్న గబుక్కున మీ కాలు చూశాను. వెంటనే ఓ ఆలోచన తట్టింది. ఆనాడు మీరు ప్రవర్తించినట్లు ప్రవర్తిస్తేగాని మనిషి మాటకు, ప్రవర్తనకు విలువ తెలీదని అతి కష్టంతో అలా ప్రవర్తించాను.

"ఇవ్వాళ ఎవ్వరు రావటం లేదు. లక్ష్మి, హసీనా ఎవ్వరూ రాలేదు. పేరంటం అంటూ ఏమీ లేదు. అసలు మీ కాలి కేమైందో కనుక్కుందామని డాక్టరింటికి వెళ్లి అక్కడినించి సావిత్రి ఇంటికి వెళ్లి పది నిమిషాలు కూర్చుని వచ్చేశాను.

"రాత్రి మీరు నిద్రపోయేవరకు అశాంతితో బాధపడుతూ చేయగలిగిం దేమీ లేక అలా పడుకున్నాను. రాత్రి మందు వేసుకుని మీరు నిద్ర పోయాకనే పడుకున్నాను.

"వజ్రాన్ని వజ్రంతోనే కొయ్యమన్నారు. ఔనా?"

ఆమె లేచి భర్త పక్కలో కూర్చుని పెదిమలపై చిరుహాసం లాస్యం చేస్తుంటే, "కోపం వచ్చిందా?" అంది.

గోపాల్ ఆమె చెయ్యిని గుండెలకు అదుముకున్నాడు. ఆమె కళ్లలోకి సూటిగా చూస్తూ అన్నాడు: "ఆనాడు మూర్ఖంగా ప్రవర్తించాను. కానీ రోహిణీ, కోరి చేసిన పనికాదు. ఆఫీసుగొడవల్లో నన్ను నేను మరిచిపోయాను. అంతేకానీ హృదయపూర్వకంగా అలా చెయ్యలేదు. అంధుడనై క్రూరంగా ప్రవర్తించాను. ఔను. ఇందులోని సత్యం తెలుసుకున్నాను. నన్ను క్షమించు రోహిణీ."

భర్త కళ్లు చెమ్మగిల్లటం చూసి తప్పు అన్నట్టు కొంగుతో కన్నీరు తుడిచింది. "మీరు చేయగలిగిం దేమీ లేకపోయినా, ఎప్పుడూ పట్టనట్లు ముభావంగా మాత్రం ఉండకండేం? పర్యవసానం అతి ఘోరంగా ఉంటుంది!"

"ఉంటుంది అని తేలికగా అనకు. నిన్నంతా, ఇవ్వాళ ఎంత వ్యథ చెందానో నీకు వేరే చెప్పక్కర్లేదు." అతను కళ్లు మూసుకున్నాడు. రోహిణి హాయిగా ఒక్కసారి నిశ్వసించింది. ★

మనల్ని మనమే పాలించుకొనడం ఎలాగో బోధించే ప్రభుత్వం అన్ని ప్రభుత్వాలలోనూ శ్రేష్ఠమైనది.

—గెటె